

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук'янов

ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВознавство У ТАБЛИЦЯХ

Навчальний посібник
для юридичних факультетів
та закладів вищої освіти

3-тє видання, змінене

Харків
«Право»
2019

УДК 340.5(083.4)

ПЗ0

Рекомендовано до друку кафедрою міжнародного приватного права та порівняльного правознавства Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 1 від 18 грудня 2018 р.)

Рецензенти:

В. Д. Гончаренко, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, завідувач кафедри історії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

І. В. Яковюк, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Петришин О. В.

ПЗ0 Порівняльне правознавство у таблицях : навч. посіб. для юрид. ф-тів та закл. вищ. освіти / авт.-уклад.: О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук'янов. – 3-тє вид., змін. – Харків : Право, 2019. – 164 с.

ISBN 978-966-937-669-5

У навчальному посібнику у таблицях викладено основні питання, передбачені навчальною програмою юридичних закладів вищої освіти України з порівняльного правознавства, що дозволяють студентам глибше засвоїти матеріал та систематизувати його. У таблицях у стислому вигляді представлено матеріали з теорії компаративістики, європейського права, романо-германської та англо-американської правових сімей, скандинавського і латиноамериканського права, правових систем релігійного типу (ісламського, індуського, єврейського та канонічного права) та правових систем традиційного типу (китайське, японське, африканське право). Навчальний посібник можна використовувати при вивченні курсів «Теорія держави і права», «Сучасні правові системи», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Міжнародне право», «Конституційне право зарубіжних країн», «Релігієзнавство» та ін.

Для студентів, аспірантів та викладачів юридичних факультетів та закладів вищої освіти й усіх, хто цікавиться питаннями порівняльного правознавства.

УДК 340.5(083.4)

© Петришин О. В., Зінченко О. В., Лук'янов Д. В., 2019

ISBN 978-966-937-669-5

© Видавництво «Право», оформлення, 2019

ПЕРЕДМОВА

Прискорення процесів глобалізації все більше втручається в сферу права та стимулює поглиблення змісту й розширення масштабів взаємовпливів і взаємопроникнення різних правових систем та сімей. Це викликає необхідність видання навчальних посібників, які відповідають сьогоденним підвищеним потребам і вимогам вдосконалення кваліфікації випускників юридичних вишів та факультетів.

У процесі побудови й вдосконалення вітчизняної правової системи, забезпечення і прискорення входження України до ЄС, а також реформування системи освіти постає вкрай актуальним завданням підготовки висококваліфікованих правознавців, здатних виконувати свої обов'язки на рівні вимог сучасного передового права. З огляду на це зростає актуальність вивчення студентами юридичних ВНЗ та факультетів права різних правових сімей.

Вирішення такого завдання може гарантуватись за допомогою лише ефективного застосування у навчальній практиці останніх досягнень освітньої методології. Важливу роль у цьому відіграє порівняльний метод засвоєння навчального матеріалу. На досягнення означеної мети саме і спрямовується підготовлений викладачами кафедри теорії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого навчальний посібник «Порівняльне правознавство у таблицях» (аналогічне видання в Україні відсутнє). Значення запропонованої праці полягає в тому, що у ній наочно, стисло, у тезовій формі, систематизовано і в хронологічному порядку ілюструються основні правові ідеї, що упродовж багатьох століть закладались у звичайні і специфічні, своєрідні форми законодавчих актів правових систем романо-германського права, англо-американського права, змішаного права, традиційного права, релігійного права, зокрема, канонічного, ісламського, іудейського, індуського.

Складені таблиці сприятимуть полегшеному сприйняттю та ефективному засвоєнню студентами сутності й специфіки означених правових систем. Особливо ефективними може стати посібник у підготовці студентів до практичних занять, а також до заліків та екзаменів.

Посібник разом із підручником, хрестоматією, тестами та програмою з порівняльного правознавства становлять єдиний навчально-методичний комплекс із «Порівняльного правознавства».

Завідувач кафедри теорії держави і права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України

О. В. Петришин

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА

Таблиця 1

Об'єкт та предмет порівняльного правознавства

Порівняльне правознавство	Структурована концептуально-понятійна система правових знань, систематизовані та взаємопов'язані уявлення про основні правові системи сучасності, теорії застосування порівняльного методу у науково-пізнавальному і практично-прикладному аспекті
Терміни для позначення порівняльного правознавства	<ul style="list-style-type: none">• Порівняльне правознавство.• Порівняльне право.• Компаративістика.• Правові системи сучасності.• Порівняльна юриспруденція
Об'єкт порівняльного правознавства	Правова реальність та її окремі елементи
Предмет порівняльного правознавства	<ol style="list-style-type: none">1. Теорія порівняльно-правового методу.2. Загальні принципи та закономірності виникнення, функціонування та розвитку різних правових систем
Сфери використання порівняльного правознавства	<ul style="list-style-type: none">• Юридична наука.• Навчальний процес.• Дискусії про правову політику.• При опрацюванні проектів важливих національних законів (вплив на законодавця).• Суди (особливо у справах із іноземним елементом).• Приватна юридична практика.• Міжнародна співпраця

Таблиця 2
Методологія порівняльного правознавства

Основний метод	Порівняльний
Загальнонаукові методи	<ul style="list-style-type: none"> • Історичний. • Логічний. • Соціологічний. • Статичний. • Системний. • Функціональний
Спеціальні методи	<ul style="list-style-type: none"> • Формально-юридичний. • Правового моделювання
Загальні (філософські) підходи	<ul style="list-style-type: none"> • Герменевтичний. • Аксіологічний. • Антропологічний. • Діалектичний

Таблиця 3
Структура порівняльного правознавства

Автор	Структурні елементи
С. Погребняк, Д. Лук'янов	<ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна (загальнотеоретична) компаративістика. 2. Особлива (спеціальна) компаративістика
О. Харитонova, Є. Харитонов	<ol style="list-style-type: none"> 1. «Вертикальне» і «горизонтальне» порівняльне правознавство («історична» і «догматична» компаративістика). 2. Загальна (загальнотеоретична) і спеціальна компаративістика. 3. Компаративістика у сфері приватного і публічного права
О. Скакун	<ol style="list-style-type: none"> 1. Загальне порівняльне правознавство (теорія правових систем). 2. Особливе (галузеве і внутрішньогалузеве) порівняльне правознавство.

	3. Спеціальне (предметне) порівняльне правознавство (питання проблемного характеру: освіта юриста, підготовка поліції)
Ю. Тихомиров, В. Нерсесянц	1. Загальна частина. 2. Особлива частина
К. Цвайгерт, Х. Кьотц	1. Вертикальне порівняльне право. 2. Горизонтальне порівняльне право

Таблиця 4
Етапи розвитку компаративістики

№ з/п	Період	Характеристика
1	IV тис. до н. е. – XVIII ст. н. е.	<p>Окремі спроби порівняльних досліджень різних державних утворень:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Античні часи: Платон, Арістотель, Закони Солона (Греція), Закони 12 таблиць (Рим). • Середньовіччя: постійна дискусія про переваги чи то канонічного, чи то римського права. • Просвітництво та Новий час: Дж. Фортеск'ю, Дж. Локк, П. Б. Струве, Ж.-Ж. Руссо, Ш. Л. Монтеск'є, Ч. Беккарія
2	1-ша пол. XIX ст.	Використання порівняльно-правового методу в історії права – (Г. Мейн (Англія), Ж. Лермін'є (Франція), А. Пост, І. Коллер (Німеччина))
3	2-га пол. XIX ст.	<ul style="list-style-type: none"> • Період прийнято вважати початком науки порівняльного правознавства, що зародилося як порівняльно-історичне правознавство. • Широке застосування зарубіжного права, вивчення порівняльного методу, свідоме застосування його як науки. • 1869 р. – заснування Товариства порівняльного законодавства у Парижі (офіційне визнання порівняльного права і порівняльного методу)

		<ul style="list-style-type: none"> • 1898 – заснування Англійського товариства порівняльного правознавства. • 1899 – заснування Міжнародної асоціації порівняльного правознавства і науки народного господарства
4	Кін. XIX – 1-ша пол. XX ст.	<ul style="list-style-type: none"> • Застосування порівняльного аналізу до різних правових систем з метою поглибленого вивчення самого феномену права та тенденцій його розвитку (К. Міттермайер, Г. Радбрух, Дж. Біндер (Німеччина), Р. Салейль, Е. Ламбер, А. Леві-Ульман (Франція), Е. Роген (Швейцарія), П. Ротонді, Т. Аскарелі (Італія), Х. Гаттерідж (Англія), Р. Паунд (США) та ін. • 1900 р. – I Міжнародний конгрес порівняльного права (Франція), підвищення активності компаративістів, остаточне формування національних правових систем, інтерес до вивчення зарубіжного законодавства. • Дві світові війни – перешкоди на шляху розвитку порівняльного правознавства
5	2-га пол. XX ст.	<ul style="list-style-type: none"> • Створення теорії порівняльного правознавства (цілі, функції, загальні правила аналізу, методика). • Прагнення до створення уніфікованого «європейського права». • В центрі уваги компаративістів – декілька груп проблем: загальнотеоретичні питання порівняльного правознавства, порівняльні дослідження основних правових систем сучасності, порівняльні дослідження галузевих юридичних наук. • Перехід в русло досліджень, що мають практичне значення
6	Кінець XX – початок XXI ст.	<p>Перетворення порівняльного правознавства на автономну науку:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розширено коло досліджуваних тем; • сформульовано предмет порівняльного правознавства;

	<ul style="list-style-type: none"> • сформовано понятійний апарат; • визначено місце в системі юридичних наук
--	---

Таблиця 5

Порівняльне правознавство як метод, наука та навчальна дисципліна

Порівняльне правознавство як метод	Сукупність прийомів виявлення загальних і специфічних закономірностей виникнення, розвитку, функціонування правових систем (їх елементів) за допомогою їх порівняння
Порівняльне правознавство як наука	Сукупність наукових знань про правові системи
Порівняльне правознавство як навчальна дисципліна	Навчальний предмет, що викладається у вищих навчальних закладах та орієнтований на отримання знань про правові системи

Таблиця 6

Функції порівняльного правознавства

Пізнавальна	Орієнтація на глибоке вивчення правових явищ, на здобуття і розширення наукових знань про правові системи сучасності, механізми забезпечення права
Інформативна	Отримання матеріалів про розвиток і функціонування зарубіжних правових систем, державних інститутів, про їх взаємозв'язки, тенденції правового розвитку у регіональному та світовому масштабах
Аналітична	Виявлення коренів, витоків правових явищ у зарубіжних правових системах
Інтегративна	Визначається курсом держав, міжнародних об'єднань і спрямовується на гармонізацію і зближення національних законодавств
Пропагандистська	Спрямована на захист своєї правової системи і пропаганду її переваг
Евристична	Пізнання закономірностей виникнення, функціонування і розвитку правових систем
Наукового передбачення	Наукове прогнозування шляхів подальшого розвитку правових систем сучасності, зокрема, зумовленого глобалізаційним процесом їх зближення

Методологічна	Створення теорії порівняльного методу, яким активно користуються інші юридичні науки
Допомоги практиці	Підготовка науково обґрунтованої, об'єктивної та повної інформації про іноземні правові системи, довідкових матеріалів, інформаційних оглядів іноземного законодавства

Таблиця 7
**Зв'язок порівняльного правознавства
з іншими юридичними науками**

Група наук	Характеристика зв'язку
Група теоретико-історичних наук	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Теорія держави і права</i>: двосторонній зв'язок – матеріали, що зібрані компаративістами, використовуються у теорії держави і права для формулювання закономірностей, компаративістика використовує понятійно-категоріальний апарат теорії держави і права. • <i>Історія держави і права</i>: зв'язок двосторонній – порівняльне правознавство постачає історії держави і права порівняльну методологію, а історія держави і права – історичні знання
Група галузевих юридичних наук	<ul style="list-style-type: none"> • Активне використання досягнень порівняльного правознавства для поглибленого вивчення національного права. • Спирання компаративістики на досягнення галузевих юридичних наук. • Створення порівняльних галузевих юридичних наук
Міжнародне право	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Зв'язок з міжнародним приватним правом</i>: застосування міжнародного приватного права можливе лише з урахуванням висновків порівняльного правознавства. • <i>Зв'язок з міжнародним публічним правом</i>: компаративістика надає допомогу міжнародному публічному праву, допомагає при створенні норм міжнародного права

Таблиця 8
**Зв'язок порівняльного правознавства з соціальними
і гуманітарними науками**

Наука	Характеристика зв'язку
Філософія	<ul style="list-style-type: none"> • Філософія вивчає загальні закони розвитку природи, суспільства та людського мислення, частково – питання формування й еволюції правових систем. • Порівняльне правознавство активно використовує методологію та закономірності розвитку правових систем, які вироблені філософією
Політологія	<ul style="list-style-type: none"> • Політологія вивчає державу, право, правову систему у розрізі їхнього зв'язку із політичною системою. • Порівняльне правознавство вивчає правові системи, які мають тісний зв'язок із політичними системами. • Взаємно доповнюють одна одну своїми висновками
Соціологія	<ul style="list-style-type: none"> • Соціологія вивчає право та правову систему з точки зору участі у суспільному житті. • Порівняльне правознавство завдяки результатам соціології досліджує ефективність розвитку правових систем
Культурологія	<ul style="list-style-type: none"> • Культурологія вивчає зразки соціальної поведінки із різних правових систем. • Порівняльне правознавство узагальнює результати досліджень культурологів

Таблиця 9
Класифікація досліджень у порівняльному правознавстві

Критерій для класифікації досліджень	Різновиди досліджень
Часовий критерій	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Діахронне порівняння</i> (порівняння правових систем чи їхніх компонентів, що існували в різні часи). 2. <i>Синхронне порівняння</i> (порівняння правових систем чи їхніх компонентів, що існували в один історичний проміжок часу)

Кількісний критерій	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Бінарне порівняння</i> (порівняння 2-х правових систем чи їхніх елементів) 2. <i>Мультипорівняння</i> (порівняння більше 2-х правових систем)
Межі правової сім'ї	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Внутрішньосімейне порівняння</i> (порівняння правових систем в межах однієї правової сім'ї) 2. <i>Міжсімейне порівняння</i> (порівняння правових систем, що належать до різних правових сімей)
Рівень та об'єкт порівняння	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Мікропорівняння</i> – порівняння правових норм (нижчий рівень). 2. <i>Мезопорівняння</i> – порівняння правових інститутів та галузей права (середній рівень). 3. <i>Макропорівняння</i> – порівняння правових систем та правових сімей (верхній рівень)
Норма права та соціальна функція	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Нормативне порівняння</i> – порівняння схожих правових норм і законодавчих актів у різних правових системах. 2. <i>Функціональне порівняння</i> – порівняння правових засобів вирішення однакових соціальних проблем (від соціальної проблеми до правової норми) 3. <i>Нормативно-функціональне порівняння</i> – змішане дослідження, що об'єднує нормативне і функціональне порівняння

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВІ СИСТЕМИ ТА ПРАВОВІ СІМ'Ї ЯК ОСНОВНІ ОБ'ЄКТИ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВознавства

Таблиця 10

Правова система: поняття та риси

Поняття правової системи	Сформована під впливом закономірностей розвитку певного суспільства сукупність усіх його правових явищ, які перебувають у постійних зв'язках між собою та з іншими соціальними явищами
Риси	<ul style="list-style-type: none">• Є різновидом соціальної системи.• Формується в межах держави у більшості випадків.• Має різні ступені розвитку.• Формується під впливом об'єктивних історичних чинників (в кожному суспільстві є різними).• Складається із різнорідних елементів.• Цілісність компонентів.• Відносно стійкий характер у часі.• Збереження основних рис навіть під час зміни державних форм організації суспільства.

Таблиця 11

Структура правової системи

Складова	Сутність складової
Суб'єктна	Сукупність усіх суб'єктів, що діють у межах правової системи
Нормативна	Сукупність норм і принципів права, що регулюють відносини між суб'єктами права, й втілена у систему визнаних джерел права
Ідеологічна	Сукупність поглядів на право та інші правові явища, що охоплюються правовою ідеологією та правовою психологією і відзначають рівень правової культури, наявні правові цінності
Функціональна	Процес правотворчості, правореалізації, судова та інша юридична практика